

การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี
สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

*The Development of Curriculum Courses to Enhance
Understanding of General Education for Higher Education
Institutions in the Southern Border Provinces*

รสสุคนธ์ แสงมณี*

E-mail : rossu99@gmail.com

กัญจนา ลินทรัตน์ศิริกุล **

สิริวรรณ ศรีพหล ***

ศรีเพ็ญ สุภพิทยากุล ****

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลหลักสูตร ดำเนินการศึกษา 4 ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและกำหนดกรอบหลักสูตร การสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ผลการศึกษา ได้หลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีฯ ซึ่งประกอบด้วยรายวิชากลุ่มสังคมศาสตร์ 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และรายวิชาสังคมกับพหุวัฒนธรรม กลุ่มมนุษยศาสตร์ จำนวน 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาความจริงและความหมายของชีวิต และรายวิชาทักษะการดำเนินชีวิต จากการนำรายวิชาในหลักสูตรฯ 1 รายวิชา คือ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ไปทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธานุสรณ์ จำนวน 50 คน ระยะเวลาการสอน 45 ชั่วโมง พบว่า ผลการสอนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้รายหน่วยและรายวิชาที่กำหนด และผลการประเมินประสิทธิผลรายวิชาในหลักสูตรฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีผลการเรียนรู้ 5 ด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา หลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลาย

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สังกัดคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธานุสรณ์ ผู้วิจัยหลัก

**รองศาสตราจารย์ สังกัด สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่ปรึกษา

***รองศาสตราจารย์ สังกัด สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่ปรึกษา

****รองศาสตราจารย์ สังกัด สำนักงานการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ปรึกษา

หลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม หลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความพึงพอใจต่อรายวิชา อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : หลักสูตรกลุ่มวิชาเพื่อความเข้าใจอันดี หมวดวิชาศึกษาทั่วไป สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

The purposes of this study were to develop the curriculum courses to enhance understanding of general education for higher education institutions in the southern border provinces , course implementation and to assess the effectiveness of the course. This was a research and development research .The study was divided into 4 steps : studying the basic data and framework programs , to develop the curriculum and then to tryout and improve the courses program. The research findings were the curriculum consists of two Social sciences courses and two Humanities courses. Social sciences courses are Peace studies for social development subject and subject of Society and the multicultural. Humanities courses include two subjects of Truth and meaning of life subject and Life skills subject. Peace studies for social development subject was tryout with 50 nursing students of Princess of Naradhiwas University. It was found that the samples achieved the learning objectives of courses and the pre-test and post-test in 5 learning outcomes of the higher education qualifications framework and attitude of multicultural value showed a statistical significant difference at $p \leq .05$ level. It was showed that after studying the samples increased in 5 learning outcomes of the higher education qualifications framework and attitude of multicultural value. The samples ranked the appropriateness of the course at high level.

Key words: Curriculum Courses to enhance understanding , General Education , Higher Education Institutions in the southern border provinces.

บทนำ

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (General Education) เป็นกลุ่มวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญมากในหลักสูตรระดับอุดมศึกษาควบคู่กับกลุ่มวิชาชีพ (Professional Education) โดยถูกกำหนดให้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักสูตรอุดมศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และมีพัฒนาการมาเป็นลำดับมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเกณฑ์มาตรฐาน

หลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 กำหนดให้โครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะและหมวดวิชาเลือกเสรี โดยกำหนดให้จัดหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาอาจจัดวิชาศึกษาทั่วไปในลักษณะจำแนกเป็นรายวิชาหรือลักษณะบูรณาการใด ๆ ก็ได้ โดยผสมผสานเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษย์

ศาสตร์ ภาษาและกลุ่มวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ในสัดส่วนที่เหมาะสม(กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา,2548) หลักสูตร วิชาศึกษาทั่วไปมุ่งให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจ ในสาขาวิชาอื่น ๆอย่างกว้างขวาง นอกเหนือ ไปจาก สาขาวิชาชีพของตนเอง มองเห็นความสัมพันธ์ของ ศาสตร์แต่ละสาขา รวมทั้งรู้จักวิเคราะห์และเห็นคุณค่า ของวัฒนธรรม รู้จักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจปัญหา รู้จักการแก้ปัญหาด้วยวิถี ทางปัญญาและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เสริมวิชาชีพ ของตนเอง และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข (ไพฑูริย์ สินลาวัฒน์ ,2549)

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส มี โครงสร้างสังคมที่มีลักษณะพิเศษ แตกต่างจากภาค อื่น กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) นับถือ ศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันไม่นิยม พูดภาษาไทย มีบางส่วนที่พูดภาษาไทยไม่ได้เลย มี ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมแตกต่างไปจาก ท้องถิ่นอื่น จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและนำไปสู่ ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยาและปัญหาความมั่นคงของ จังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ,2552) ถือได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่ร้าย แรงที่สุดในประวัติศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และของประเทศ ข้อมูลจากศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ ภาคใต้ ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ.2552 พบว่ามีเหตุการณ์ความไม่สงบใน พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 8,810 ครั้ง มีผู้ เสียชีวิตจากเหตุการณ์จำนวนทั้งสิ้น 3,418 คน และ บาดเจ็บ จำนวน 5,624 คน (www.medip2.psu.ac.th,2552) จากรายงานปัญหาความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ : บทวิเคราะห์และแนวทางการแก้ ปัญหาเชิงรุกที่ยั่งยืนด้วยสันติวิธี (นักศึกษาหลักสูตร

ประกาศนียบัตรชั้นสูง”การเสริมสร้างสันติสุข”รุ่น ที่ 1,2552) ได้วิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุรากเหง้าของปัญหาว่า สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ เป็นความขัดแย้งทางการเมืองที่เกี่ยวข้อง กับการก่อการกำเริบของลัทธิก่อการกำเริบ

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้บุคคล ในสังคมเกิดการเรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน เข้าใจ สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่และเป็นเครื่องมือที่จะหล่อ หลอมจิตใจและความรู้สึกของคนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน แม้แตกต่างกันด้านศาสนา ภาษา ประเพณีและ วัฒนธรรมให้มีความรู้สึกผูกพันและเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันเพื่อสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะส่ง ผลต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม โดยเฉพาะใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ การจะสร้างความเข้าใจรวม กันและสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อ สร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในพื้นที่จำเป็นต้องใช้ระบบ การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ รัฐบาลทุกสมัยนับจาก อดีตจนถึงปัจจุบันตระหนักถึงความสำคัญและจำเป็น ในการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มาโดยตลอด ได้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการแก้ ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาหรือกรอบ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาค ใต้ รวมทั้งได้พยายามปรับกลไกในการบริหารจัดการ ให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จาก กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551 – 2565) ซึ่งวิเคราะห์การพัฒนาอุดมศึกษาใน เขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า ปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องใช้การศึกษา เข้าเยียวยาเพื่อสันติสุขและการพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา,2551)

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสถาบัน อุดมศึกษาของรัฐ จำนวน 3 สถาบัน ที่รับผิดชอบ การจัดการศึกษาสำหรับประชาชนในพื้นที่ที่มีความ

หลากหลายทางวัฒนธรรมใน 3 จังหวัดดังกล่าว ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์(วิทยาเขตปัตตานี) มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ นักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วยนักศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ ถึงร้อยละ 75-80 และบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลในพื้นที่ก็จะประกอบอาชีพอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษา 3 สถาบันดังกล่าว จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประชาชนในพื้นที่ หากสามารถจัดการเรียนรู้ในรายวิชาศึกษาทั่วไปให้มีประสิทธิภาพบรรลุตามจุดมุ่งหมายของรายวิชา บรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดทั้ง 5 ด้านซึ่งได้แก่ ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ(สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2552) โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ย่อมจะส่งผลให้นักศึกษาสามารถที่จะเข้าใจผู้อื่น เรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกันและเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ บนความหลากหลายด้วยการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ย่อมจะนำไปสู่สันติภาพที่ยั่งยืนต่อไป

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา ให้มีประสิทธิภาพบรรลุจุดมุ่งหมายรายวิชา ส่งผลให้ผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นกำลังสำคัญในอนาคตได้ตระหนักและมีความเข้าใจในคุณค่าความหลากหลาย

ของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมและชนบทรวมและนิยมประเพณี เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน ส่งผลให้เกิดสันติสุขในดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างยั่งยืน สามารถเป็นแบบอย่างการจัดการเรียนรู้สู่ความสมานฉันท์และมีความสันติสุขต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีสำหรับสถาบัน อุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี สำหรับสถาบัน อุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัย การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี สำหรับสถาบัน อุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. การทดลองใช้หลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี เป็นการทดลองใช้เพื่อประเมินประสิทธิภาพของรายวิชาในหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี จำนวน 1 รายวิชา
2. ประสิทธิภาพของรายวิชาในหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี ประกอบด้วย ผลการเรียนรู้แต่ละด้านของคุณวุฒิระดับที่ 2 ปริญญาตรี ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย เจตคติต่อคุณค่าความหลากหลาย

ของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมและความพึงพอใจต่อรายวิชา

3. กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้รายวิชาในหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี เป็นนักศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ จำนวน 50 คน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานทางกรอบแนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 5 ส่วนด้วยกัน คือ

1) แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรรายวิชา จากการศึกษาประมวลได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การตรวจสอบประสิทธิภาพหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร (Tyler ,1949 ; McNeil ,1995; สัจด์ อุทรานันท์ ,2532 ; วิชัย วงษ์ใหญ่ ,2537; ธำรง บัวศรี,2542 ; ปราณี สังฆะตะวรรณและสิริวรรณ ศรีพหล, 2551)

2) แนวคิดเกี่ยวกับหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา และแนวทางการบริหารเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548 หมวดวิชาศึกษาทั่วไป เป็นวิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และ สังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา ,2548)

3) ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส โครงสร้างสังคม มีลักษณะพิเศษในด้านการดำรงชีวิตของประชาชน โดยส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน เป็นสังคมมุสลิมที่ใช้วัฒนธรรมอิสลาม มีวิถีชีวิตเฉพาะทั้งการใช้ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ นำไปสู่ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยาและปัญหาความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ที่เป็นปัญหามาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ จำเป็นต้องหาทางแก้ไข ปัญหา โดยเฉพาะการจัดการเรียนรู้สู่ความสมานฉันท์ และมีความสันติสุข มุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืนของชุมชนและท้องถิ่นให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ,2551 ; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ,2553)

4) แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีเพื่อความสมานฉันท์และความสันติ ซึ่งสรุปได้ว่า การสร้างความเข้าใจอันดี ประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดีและมีทักษะในการเสริมสร้างความเข้าใจอันดี เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติศาสนาและวัฒนธรรม (UNESCO,1998; Galtung, Johan ,1996; เจนจิต กสิกิจธำรง เคิร์ก เพอร์สันและจรัญญา เทพพรบัญญัติ , 2551; วไล ฌ ป้อมเพชร 2552)

5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหมวดศึกษาทั่วไป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจอันดี

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอน ต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นและความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์รายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่มีลักษณะหรือคำอธิบายรายวิชาเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของสถาบันการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้และสถาบันการศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา

ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์และจัดกลุ่มสนทนาผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและการส่งเสริมความเข้าใจอันดีเพื่อความสันติสุขจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยต่างๆ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับกลุ่มตัวอย่าง เลือกแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา รวมจำนวน 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยเป็นข้อคำถามลักษณะปลายเปิด เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของประชาชนในพื้นที่ภายใต้ความ

หลากหลายทางศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม รวมทั้งข้อคิดเห็นในภาพรวม ผ่านการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ แล้วแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์รายวิชาในหมวดศึกษาทั่วไป ดำเนินการโดยสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และแนวทางการส่งเสริมความเข้าใจอันดี

ตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี

เป็นการสร้างหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี โดยการ

ขั้นที่ 1 สร้างร่างหลักสูตรกลุ่มวิชา ประกอบด้วยรายวิชาต่างๆในหมวดศึกษาทั่วไปที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจอันดีโดยมีรายละเอียดของหลักสูตร (Programme Specification) 8 องค์กรประกอบตามกรอบมาตรฐานอุดมศึกษา คือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเฉพาะของหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา การดำเนินการและโครงสร้างของหลักสูตร ผลการเรียนรู้ กลยุทธ์การสอนและการประเมินผล หลักเกณฑ์ในการประเมินผลนักศึกษา การพัฒนาอาจารย์ การประกันคุณภาพหลักสูตร การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของหลักสูตร โดยมีรายละเอียดของรายวิชา (Course Specification) 7 องค์กรประกอบ ตามกรอบมาตรฐานอุดมศึกษา คือ ข้อมูลทั่วไป จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ลักษณะและการดำเนินการ การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา แผนการสอนและการประเมินผล ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอนและการประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา

ขั้นที่ 2 การตรวจสอบร่างหลักสูตร เป็นการนำร่างหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอน จำนวน 6 ท่าน พิจารณาประเมินความถูกต้อง

เหมาะสมและสอดคล้อง ตามแบบประเมินร่างหลักสูตร จากนั้นนำมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของร่างหลักสูตร ได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) โดยรวม เท่ากับ 0.95 เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าค่าความสอดคล้องสูงกว่าเกณฑ์ 0.5 ทุกข้อ (IOC = 0.83-1.00) สำหรับค่าความสอดคล้องของร่างรายละเอียดรายวิชาในหลักสูตร ได้ค่าความสอดคล้องอยู่ในช่วง 0.96-0.98 โดยรายวิชาสังคมและพหุวัฒนธรรมได้ค่าความสอดคล้อง (IOC) = 0.96 รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ค่าความสอดคล้อง 0.97 รายวิชาความจริงและความหมายของชีวิตได้ค่าความสอดคล้อง 0.98 และ รายวิชาทักษะการดำเนินชีวิต ได้ค่าความสอดคล้อง = 0.96

ขั้นที่ 3 การปรับปรุงร่างหลักสูตรหลังการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการนำข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินร่างหลักสูตรกลุ่มวิชาและแบบประเมินร่างรายละเอียดของรายวิชา เพื่อพิจารณาความถูกต้องและครอบคลุมเป็นไปตามเกณฑ์ของกรอบมาตรฐานอุดมศึกษา รวมทั้งความเหมาะสมและสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบ ผ่านการตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญแล้วแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง

ตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร

นำหลักสูตรที่ได้แก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว โดยเลือก 1 รายวิชา ได้แก่รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ แผนการทดลองแบบกลุ่มเดียว วัดสองครั้งก่อน-หลัง (One Group Pretest-Posttest Design) มีการประเมินผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ประเมินเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลาย

หลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม ก่อนและหลังการเรียน ในระหว่างการเรียนการสอน มีการทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหารายวิชาด้วยแบบทดสอบในแต่ละหน่วย รวมทั้งการประเมินผลงานและชิ้นงานด้วยแบบประเมินผลงาน ประเมินพฤติกรรมผู้เรียนด้วยแบบสังเกตพฤติกรรม และประเมินความพึงพอใจต่อรายวิชาหลังการเรียนการสอนด้วยแบบประเมินความพึงพอใจ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในชั้นทดลองใช้และตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี ได้แก่ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สำหรับกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งศึกษาอยู่ในคณะพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 2 จำนวน 50 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุดการสอนรายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยแผนการสอน เอกสารประกอบการสอน ใบงาน แบบประเมินการเรียนการสอนรายวิชา แบบประเมินผลการเรียนรู้ 5 ด้าน แบบประเมินเจตคติและแบบประเมินความพึงพอใจ จากนั้นนำไปหาคุณภาพของเครื่องมือโดยผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญแล้วแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้ ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.82- 0.93

การวิเคราะห์ข้อมูล ทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ในแต่ละด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา และเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติทดสอบ t-test แบบ dependent และประเมินความพึงพอใจต่อรายวิชาโดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 4 การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร
ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเพื่อให้ได้หลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีฉบับสมบูรณ์ โดยการนำข้อมูลและข้อเสนอแนะต่างๆ ปัญหาอุปสรรคและข้อขัดข้องมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร

ผลการศึกษา สรุปดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดของหลักสูตร (Programme Specification) ตามกรอบมาตรฐานอุดมศึกษา 8 องค์ประกอบ คือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเฉพาะของหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา การดำเนินการและโครงสร้างของหลักสูตร ผลการเรียนรู้ กลยุทธ์การสอนและการประเมินผล หลักเกณฑ์ในการประเมินผลนักศึกษา การพัฒนาอาจารย์ การประกันคุณภาพหลักสูตร การประเมินและปรับปรุงการดำเนินการของหลักสูตร มีรายวิชาในหลักสูตร จำนวน 4 รายวิชา ประกอบด้วยรายวิชาในกลุ่มสังคมศาสตร์ 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม และรายวิชาสังคมกับพหุวัฒนธรรม กลุ่มมนุษยศาสตร์ 2 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาความจริงและความหมายของชีวิตและรายวิชาทักษะการดำเนินชีวิต โดยมีรายละเอียดของรายวิชา (Course Specification) 7 องค์ประกอบ ตามกรอบมาตรฐานอุดมศึกษา คือ ข้อมูลทั่วไป จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ลักษณะและการดำเนินการ การพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักศึกษา แผนการสอนและการประเมินผล ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอนและการประเมิน และการปรับปรุงการดำเนินการของรายวิชา

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฯ จากการนำรายวิชาในหลักสูตร 1 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม จำนวน 3 หน่วยกิต (3 - 0 - 6) ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง คือนักศึกษาชั้นปีที่ 2 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ จำนวน 50 คน ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2553 ใช้เวลาในการสอนรวม 45 ชั่วโมง ประกอบด้วย 7 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1) ความหมาย และแนวคิดหลักเกี่ยวกับสันติภาพและสันติศึกษา หน่วยที่ 2) ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในระดับครอบครัว ชุมชน ชาติ และระหว่างประเทศ หน่วยที่ 3) การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี หน่วยที่ 4) สันติวัฒนธรรม หน่วยที่ 5) การสื่อสารเพื่อความเข้าใจอันดี หน่วยที่ 6) การใช้สันติวิธีในชีวิตประจำวัน หน่วยที่ 7) สะท้อนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ชุดการสอนรายวิชา ประกอบด้วย แผนการสอนรายหน่วยและใบงาน เอกสารประกอบการสอนรายหน่วย สื่อการสอนรายหน่วย แบบประเมินการสอนในรายวิชา ผลการนำไปใช้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจในการเรียนการสอนและร่วมทำกิจกรรมตามใบงานที่กำหนดทุกหน่วยการเรียนรู้ ผลการสอนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้รายหน่วยและรายวิชาที่กำหนด ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3. ผลการประเมินประสิทธิผลรายวิชาฯ ประกอบด้วยผลการทดสอบผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย 5 ด้าน ผลการประเมินเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมก่อนและหลังการเรียน และความพึงพอใจต่อรายวิชาของกลุ่มตัวอย่าง ผลพบว่า รายวิชาที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

3.1 ผลการทดสอบความแตกต่างของคะแนนผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการเรียน ในแต่ละด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการทดลองโดยใช้สถิติ Paired t-test ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ในแต่ละด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษา ก่อนและหลังการสอน

รายการประเมิน	ก่อนเรียน		หลังเรียน		t-test	p-value
	$\bar{X}$	SD.		SD.		
1. คุณธรรม จริยธรรม	3.90	0.35	4.34	0.32	6.75*	.00
2. ความรู้	3.40	0.51	4.28	0.46	8.41*	.00
3. ทักษะทางปัญญา	3.45	0.40	4.19	0.40	9.70*	.00
4. ทักษะความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ	3.64	0.41	4.42	0.44	9.11*	.00
5. ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ	3.69	0.40	4.26	0.43	6.28*	.00
โดยรวม (5 ด้าน)	3.65	0.25	4.30	0.29	11.52*	.00

* $p < .05$

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผลการเรียนรู้ในแต่ละด้านตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา หลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาตามรายด้าน พบว่า หลังการสอน กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านอยู่ในระดับมากและสูงกว่าก่อนการสอนทุกด้าน โดยด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงเป็นอันดับหนึ่ง รองลง

มาคือด้านคุณธรรม จริยธรรม อันดับ 3 และ 4 ได้แก่ ด้านความรู้ และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สำหรับอันดับสุดท้าย คือ ด้านทักษะทางปัญญา

3.2 ผลการวิเคราะห์คะแนนเจตคติต่อคุณค่า ความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ก่อนและหลังการสอนโดยใช้ Paired t-test รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยผลการประเมินเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม ก่อนและหลังการสอน

กลุ่ม	n	S.	d	S_d	t-test	p-value	
ก่อนเรียน	50	3.71	0.20	1.06	0.25	28.88*	.000
หลังเรียน	50	4.77	0.25				

* $p < .05$

จากตารางที่ 2 การประเมินเจตคติต่อคุณค่า ความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และ วัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมี เจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมหลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอน

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนา สังคม จำแนกตามรายด้าน

รายการประเมิน	$\bar{X}$	SD.	ระดับ
1. จุดมุ่งหมายรายวิชา	4.27	0.37	มาก
2. เนื้อหารายวิชา	4.25	0.40	มาก
3. กิจกรรมการเรียนการสอน	4.33	0.34	มาก
4. สื่อการสอน	4.11	0.53	มาก
5. การประเมินผล	4.12	0.41	มาก
6. การบรรลุจุดมุ่งหมายรายวิชา	4.31	0.51	มาก
เฉลี่ย 6 ด้าน	4.25	0.30	มาก

หมายเหตุ $X = 1.00-2.36$ อยู่ในระดับ น้อย, $\bar{X} = 2.37 -3.76$ อยู่ในระดับปานกลาง และ $\bar{X} = 3.68-5.00$ อยู่ในระดับมาก

ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรายวิชา ของกลุ่มตัวอย่าง พบกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อ รายวิชาในแต่ละด้านและในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านการบรรลุจุดมุ่งหมายรายวิชา ด้าน จุดมุ่งหมายรายวิชา ด้านเนื้อหารายวิชาและด้านการ ประเมินผล ตามลำดับ สำหรับอันดับสุดท้าย คือ ด้าน สื่อการสอน

อภิปรายผล

1. การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษา ทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดี สำหรับสถาบันอุดม ศึกษา ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สร้างขึ้นจากการศึกษาข้อมูล

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 6.3.3 ผลการ วิเคราะห์คะแนนความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรายวิชา สันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมภายหลังการเรียน ของกลุ่ม ตัวอย่าง ดังแสดงในตารางที่ 3

พื้นฐานแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งการสัมภาษณ์และจัด กลุ่มสนทนาผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ผู้บริหารและผู้ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และ สรุปเป็นข้อมูลในการสร้างหลักสูตรกลุ่มวิชาสร้างความ เข้าใจอันดีในหมวดศึกษาทั่วไป เพื่อให้ได้หลักสูตร ที่ส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันสอดคล้องกับบริบท และความต้องการของคนในพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย 4 รายวิชา ได้แก่ รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม รายวิชาสังคมกับพหุวัฒนธรรม รายวิชาความจริงและ ความหมายของชีวิตและรายวิชาทักษะการดำเนิน ชีวิต ซึ่งอยู่ในกลุ่มสังคมศาสตร์และกลุ่มมนุษยศาสตร์ สามารถนำไปปรับใช้ได้กับรายวิชาในหมวดการศึกษา ทั่วไปในกลุ่มดังกล่าว รายวิชาเหล่านี้เป็นรายวิชาที่จะ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจอันดีต่อกัน เข้าใจในความหลากหลายของศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

และประเพณีในพื้นที่ มีทักษะในการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขและสันติ สอดคล้องกับคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 เรื่องนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (http://www.tortaharn.net/download/southern_strategy.pdf,2553) โดยในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและสังคมบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเร่งรัดให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของพื้นที่อย่างแท้จริง เปิดโอกาสให้ผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มีส่วนร่วมเสนอแนะการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนและสังคม และที่สำคัญคือสามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แสดงถึงการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้บุคคลในสังคมเกิดการเรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2552-2555) ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ข้อ 3.2.4 ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษามีบทบาทในการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างสังคมสมานฉันท์และสันติสุข และยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ข้อ 6.3 ส่งเสริมสันติศึกษา ข้อ 6.3.4 ให้สถานศึกษาจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้เรื่องสันติศึกษาในทุกระดับการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่จำเป็นต้องดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว เพื่อช่วยแก้ปัญหาสถานการณ์ไม่สงบในพื้นที่ ส่งเสริมให้เกิดความสมานฉันท์และสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การทดลองใช้หลักสูตรฯ จากการนำรายวิชา ในหลักสูตร 1 รายวิชา คือรายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไปทดลองใช้ โดยผู้วิจัยได้เตรียมชุดการ

สอนรายวิชาและดำเนินการสอนตามแผนการสอนที่วางไว้ ผลการทดลองใช้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจในการเรียนการสอนและร่วมทำกิจกรรมตามที่ใบงานกำหนด ผลการสอนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้รายหน่วยและรายวิชาที่กำหนด ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ กล่าวได้ว่า รายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นรายวิชาหนึ่งในกลุ่มวิชาสร้างความเข้าใจอันดีในหมวดศึกษาทั่วไป สามารถนำไปจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับคุณค่าของความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เพื่อส่งผลให้เกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน จากการจัดการเรียนการสอนในหน่วยที่ 7 สะท้อนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นการให้นักศึกษานำความรู้ทางทฤษฎีที่ได้เรียนมา นำสู่การปฏิบัติจริง โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ร่วมกันคิดและดำเนินการอย่างอิสระ ผู้สอนเพียงแต่ให้ข้อมูลและเฝ้าอำนวยความสะดวก ซึ่งนักศึกษาได้ร่วมกันจัดโครงการ “สานสายใยหัวใจสันติ” ผลการจัดโครงการประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี จากผลการประเมินโครงการ พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อโครงการในภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดย หัวข้อที่ได้คะแนนสูงสุด คือ หัวข้อได้รับการส่งเสริมความรักสามัคคีในกลุ่ม/หมู่คณะ ซึ่งบ่งบอกได้ว่า นักศึกษาสามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้เรียนมาไปส่งเสริมให้บุคคลอื่นเกิดความรักความสามัคคีได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือ จากที่นักศึกษาจะเกิดความรักสามัคคีในหมู่คณะของตนแล้ว ซึ่งสะท้อนได้จากผลการประเมินของนักเรียนที่ร่วมโครงการที่ให้คะแนน ใน

หัวข้อ นักศึกษาพยาบาลมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่ได้คะแนนสูงเป็นลำดับสอง สำหรับผลการประเมิน โดยนักศึกษาที่จัดโครงการ พบว่า มีความพึงพอใจต่อผลการดำเนินโครงการในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยนักศึกษาได้สะท้อนผลการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมในโครงการฯ ทั้งการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับและปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานรวมทั้งการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้พบว่า นักศึกษามีความประทับใจต่อนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการว่าให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมดีมาก และมีความสามัคคีกันมากในการทำกิจกรรม นักเรียนกล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ยังประทับใจกับความร่วมมือของเพื่อน ๆ นักศึกษาในการจัดกิจกรรมจนสำเร็จลงได้อย่างดี เป็นการเพิ่มความสามัคคีให้กับกลุ่มนักศึกษาและนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

3 จากผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฯ ที่พบว่า ผลการเรียนรู้ทั้ง 5 ด้านของกลุ่มตัวอย่างหลังการสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพบว่า ผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาทั้ง 5 ด้านได้รับการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงเป็นอันดับหนึ่ง สองและสามนั้น คือ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และด้านความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษา ผลการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านนี้เป็นทักษะพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน มีความสำคัญยิ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับไพฑูริย์ สินลาร์ตัน (2552) ที่กล่าวว่า สันติศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อสันติภาพมากขึ้น เน้นหนักไปที่ผลการปฏิบัติมากขึ้น ดังนั้นความหมายของสันติศึกษาในปัจจุบัน จึงเน้นหนักไปที่การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดสันติภาพมากขึ้น ในขณะที่สันติศาสตร์ เป็นเรื่องของการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพโดยตรง ซึ่งในทาง

ปฏิบัติแล้ว การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดสันติภาพขึ้นได้ ย่อมต้องอาศัยเนื้อหาเกี่ยวกับสันติภาพมาช่วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักสำคัญของนโยบายทางการศึกษาเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชาติขององค์การยูเนสโก (<http://w08.psu.ac.th/en/node/407,2009>) ที่ได้กำหนด ไว้ข้อหนึ่งว่า ก่อให้เกิดความเข้าใจและการเคารพซึ่งบุคคลทุกชาติ ศาสนา วัฒนธรรม อารยะธรรม ค่านิยมและแนวทางการดำรงชีวิต โดยสอนทั้งวัฒนธรรมเชื้อชาติของตน และวัฒนธรรมของชาติอื่น

จากผลการประเมินเจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มตัวอย่าง ที่พบว่า เจตคติต่อคุณค่าความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมหลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนที่สอดแทรกกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แม้จะมีความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม สอดคล้องกับไทเลอร์ (Tyler 1949 : 68-88) ที่กล่าวว่า ลักษณะของการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาเจตคติทางด้านสังคมได้ นอกจากนี้อาจเป็นผลร่วมจากสื่อในการเรียนการสอน เนื่องจากสื่อในการเรียนการสอน คือ สิ่ง чтоช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์การเรียนการสอนและตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดีขึ้น หรือรวดเร็วยิ่งขึ้น (วัฒนาพร ระเบียบทุกซ์ 2543: 119) เพราะในการเรียนการสอนรายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม มีการใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ

จากผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนต่อรายวิชาในแต่ละด้านและในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยพึงพอใจด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ด้านการบรรลุจุดมุ่งหมายรายวิชา

และด้านจุดมุ่งหมายรายวิชานั้น อาจเป็นผลจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีรูปแบบหลากหลายเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น เกม การวิเคราะห์สถานการณ์จากภาพยนตร์ ฟังความคิด การแสดงบทบาทสมมติ การจัดโครงการ และการสะท้อนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา เขมมณี (<http://www.sut.ac.th/edu/news/Activity.html,2553>) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ได้ประยุกต์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิต ได้มีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ ตลอดจนมีคุณลักษณะนิสัยดีงามที่สังคมพึงปรารถนา

ผลการประเมินความพึงพอใจด้านที่ได้คะแนนสูงเป็นลำดับที่สอง คือด้านการบรรลุจุดมุ่งหมายรายวิชา โดยพบว่า นักศึกษามีความตระหนักในความสำคัญของสันติภาพ ผลของการกระทำรุนแรง และเชื่อมั่นในแนวทางการ จัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี และมีทักษะในการคิดและวิเคราะห์แนวทางเพื่อสันติภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ และที่สำคัญคือสามารถนำแนวคิด ทฤษฎีสันติภาพ สันติศึกษาและความขัดแย้ง การสื่อสารเพื่อความเข้าใจอันดีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ เวอร์เนอร์ (Werner 2528 อ้างถึงในไพฑูริย์ สินลารัตน์ 2552 : 257) ที่กล่าวว่า การดำเนินงานเกี่ยวกับสันติศึกษานั้นมีลักษณะเด่นอยู่ 3 ประการ คือ แบบที่ 1 เน้นที่ข้อมูล (focus on information) แบบที่ 2 เน้นที่ประเด็นปัญหา (focus on issues) แบบที่ 3 เน้นที่ทัศนคติและความรู้สึก (focus on attitudes and emotions) สันติศึกษาควรเน้นไปในด้านของทัศนคติ โดยเฉพาะทัศนคติในด้านของความหวังและอนาคตที่มนุษย์จะกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงได้ ทัศนะนั้นตรงกับข้อเสนอของคณะ ทำงานเกี่ยวกับสันติศึกษาของออสเตรเลียที่ว่า สันติศึกษานั้นจะต้องสนับสนุนให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความหวังและ

จินตนาการ (hope and imagination) ความหวังที่เชื่อว่าเขาจะเปลี่ยนสังคมโลกที่เขาอาศัยอยู่ได้ นั่นก็คือในการดำเนินการของสันติศึกษานั้น ต้องสอนให้เด็กมีความหวังที่จะแก้ไข ปรับปรุงสังคมและโลกที่เขาอยู่ให้เป็นสังคมที่สันติและเป็นโลกที่มีสันติภาพให้ได้ และเมื่อมีความหวังเช่นนั้นแล้ว ก็จะมีแนวคิดและจินตนาการที่จะแสวงหาวิธีที่จะไปให้ถึงความหวังนั้นได้ ดังนั้นการที่นักศึกษามีความตระหนักในความสำคัญของสันติภาพ ผลของการกระทำรุนแรง และเชื่อมั่นในแนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี และเชื่อว่าจะสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้นั้น ย่อมเป็นการสะท้อนได้ว่า การศึกษารายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมสามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ เจตคติและทักษะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการตอบสนองยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศชาติ สร้างความสามานฉันท์ในการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งเป็นแบบอย่างในการพัฒนารายวิชาอื่นๆ ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ในการจัดการเรียนรู้สู่ความสามานฉันท์ในลักษณะอื่นๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของสถาบันอุดมศึกษาและสังคม

ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

ในการนำหลักสูตรกลุ่มวิชาในหมวดศึกษาทั่วไปเพื่อความเข้าใจอันดีไปใช้นั้น สามารถเลือกนำไปใช้ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปทั้งรายวิชาหรือรายหน่วยในกลุ่มสังคมศาสตร์และกลุ่มมนุษยศาสตร์ หรือนำไปใช้ในลักษณะบูรณาการกับรายวิชาอื่น ๆ ได้ตามความเหมาะสม สำหรับชุดการสอนรายวิชาสันติศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม สามารถเลือกใช้ทั้งชุดรายวิชา หรือปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ควรศึกษาในประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการส่งเสริมประชาชนให้เกิดความรัก สามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน รวมทั้งควรศึกษาแนวทางการสร้างสันติสุขให้กับประชาชนในรูปแบบต่างๆทั้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และในภาพรวมของประเทศ เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา.(2548). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2548*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. เครือข่ายระบบเฝ้าระวังการบาดเจ็บและความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จาก www.medip2.psu.ac.th สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2552.
- เจนจิต กลศึกขำรุ่ง เคิร์ก เพอร์สัน และ จริญญา เทพพรบัญชากิจ.(2551).แปล *ปาฐกถาเรื่องการศึกษาเพื่อสันติภาพ* โดย บิซ็อบคาร์ลอส ฟิลิปเป ซิเมเนส เบโด บัณฑิตวิทยาลัยและการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่.
- ทิสนา แจมณี *ลักษณะการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ* จาก <http://www.sut.ac.th/edu/news/Activity.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553.
- ช่าง บัวศรี .(2542) . *ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา* กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์.
- นักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง”การเสริมสร้างสันติสุข”รุ่นที่ 1. (2552). *รายงานปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้* : บทวิเคราะห์และแนวทางการแก้ปัญหาเชิงรุกที่ยั่งยืนด้วยสันติวิธี สำนักงานสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.
- ปราณี สังขะตะววรรณและศิริวรรณ ศรีพล .(2551). *หน่วยที่ 2 การออกแบบหลักสูตร : การออกแบบหลักสูตรที่เน้นเนื้อหาวิชา ในประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและวิทยวิธีการสอน หน่วยที่ 1-7* กรุงเทพฯ : บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ .(2549). *นวัตกรรมการจัดหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ ลินลารัตน์.(2552).*มนุษย์กับสันติภาพ* . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.

- พ.อ.ดร.ธีรนนท์ นันทขว้าง. ยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขที่ยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จาก http://www.tortaharn.net/download/southern_strategy.pdf. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ .(2537). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วัฒนาพร รัชนีทุกข์. (2543). *การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ : บริษัทตันอ้อ 1999 จำกัด.
- สัจด์ อุทรานันท์ .(2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร* . กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์ .(2552). *รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.(2551).*กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี* ฉบับที่ 2(พ.ศ.2551-2565) กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา:(2552).*ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2552*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา .(2553). *แผนพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้(พ.ศ.2552-2555)* กรุงเทพมหานคร : พรึกหวานกราฟฟิคจำกัด.
- Galtung,Johan. (1996).*Peace by Peaceful Means : Peace and Conflict, Development and Civiliz Action*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- McNeil,J .(1995). *Curriculum : The Teacher,s Initiative*. New Jersey : Prentice Hall.
- PeaceStudies Institute . (online) Available : <http://w08.psu.ac.th/en/node/407>. (2009,July 1)
- Tylor , Ralph.(1949). *Basic Principle of Curriculum and Instruction*. Chicago : University of Chicago Press.
- UNESCO (1998). *Learning to live together in peace and harmony*. UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific.Bangkok:Prakanong Post Office.